

**ÇALIŞANLARIN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİNİN İŞ KAZASI VE
MESLEK HASTALIKLARINA ETKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME***

Gökçe CEREV**
Sera YILDIRIM***

Geliş Tarihi: 28 Nisan 2018
Kabul Tarihi: 16 Mayıs 2018

ÖZET

İş sağlığı ve iş güvenliği günümüz çalışma hayatında artan bir önem arz etmektedir. İş sağlığı ve güvenliğinin temel amacı olan çalışanlara güvenli bir çalışma ortamı yaratma hedefi sadece çalışan bireyin kendisini ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmış, verimli üretimi sağlamak, toplumsal refahı ve huzuru temin etmek için dikkat edilmesi gereken bir konu olmuştur. Bu çerçevede günümüzde toplumların yaşantısını her yönüyle etkileyen ve çalışma hayatını olumsuz bir şekle dönüştüren önemli bir konuda iş kazaları ve meslek hastalıklarıdır. Toplumlar iş kazası ve meslek hastalıklarını en az seviyeye indirmek için çaba göstermeye başlamıştır. Çünkü iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu ortaya çıkan maliyet hem çalışanı hem işvereni hem de toplumun genelini etkilemekte ve zarar vermektedir. Çalışmada iş kazaları ve meslek hastalıkları verileri ile çalışanların demografik özelliklerinin ilişkili olup olmadığının incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı; iş kazaları ve meslek hastalıklarına ilişkin belirli yılların verileri üzerinden demografik faktörlerle ilişkisini değerlendirmektir. Bu kapsamda önce iş sağlığı ve güvenliğinin ardından iş kazası ve meslek hastalığı sigortasının çerçevesi çizilmiş ardından veriler yorumlanmıştır. Belirli yılların verileri üzerinden yapılan değerlendirme neticesinde, tüm dünyada önemli bir konu olan iş kazaları ve meslek hastalıkları sayılarının demografik özelliklere göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Yaş, cinsiyet ve eğitim durumlarının iş kazası ve meslek hastalığı geçirmelerinde önemli bir etken olduğu gözlenmiş, iş kazası ve meslek hastalıklarının en az seviyeye indirilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Toplum, Çalışan, İş Kazası, Meslek Hastalığı

---

* 1st International Congress on New Horizons in Education and Social Sciences'da sunulan özet metnin genişletilmiş şeklidir.

** Dr. Öğretim Üyesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, Fırat Üniversitesi, Elâzığ, Türkiye, gcerev@firat.edu.tr

*** Araş. Gör., İktisat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, sera.yildirim@istanbul.edu.tr

**Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazası ve Meslek Hastalıklarına
Etkisi Üzerine Bir İnceleme**

**A Study On The Effects Of Personal Characteristics Of Employees On
Occupational Accidents And Occupational Diseases**

ABSTRACT

Occupational health and safety are of increasing importance in today's working life. The goal of creating a safe working environment for employees, the main objective of occupational health and safety, has become a matter that has only to be paid attention to ensure efficient production, social welfare and peace of mind, not just as a subject of concern to the working individual. In this context, occupational diseases and occupational diseases are an important issue affecting the experiences of the society in every way and transforming the working life in a negative way. Societies have begun to strive to bring work accidents and occupational diseases to a minimum level. Because the cost of work accidents and occupational diseases is the result of both affecting the worker, employer and the society as a whole. In the study, it was examined whether the demographics of worker accidents and occupational diseases were related to employees' demographics. The main aim of the study is; job accidents and occupational diseases in relation to demographic factors. In this context, firstly, job insurance and occupational safety and health insurance are framed and then interpreted. As a result of evaluations made over several years' data, it has been determined that the number of occupational accidents and occupational diseases, which is an important issue all over the world, varies according to the demographic characteristics. It has been observed that age, gender and educational status are important factors in occupational accidents and occupational diseases, and suggestions have been made to minimize occupational accidents and occupational diseases.

Keywords: Turkey, Communities, Employees, Work Accidents, Occupational Diseases

Giriş

Çalışma insanlık tarihi ile bütünleşmiş bir kavramdır. İnsanlar tarihin her sürecinde çalışma kavramı ile etkileşim içerisinde olmuştur. Tarihsel süreçte toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmesinde çalışma önemli bir unsur olmuş, toplumların biçimlenmesinde ve sınıflandırılmasında rol almıştır. İnsanlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olan sanayi devrimi ile birlikte çalışma kavramı farklı bir boyuta geçmiş teknolojik ilerlemeler ile gelişen makine ve teçhizatlar çalışmanın ayrılmaz bir parçası şekline dönüşmüştür. Tüm bu değişimle beraber şekillenmeye başlayan çalışma hayatında önemli bir gelişme ise iş sağlığı ve güvenliğinin farklılaşması ve üzerinde hassasiyet ile durulması gereken bir konu olmasıdır. İş sağlığı ve güvenliği kavramı da her ne kadar çalışma ile birlikte insanlık tarihinde her zaman yer edinmiş bir kavram olsa da özellikle sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan gelişmeler neticesinde çalışma yaşantısının değişmez bir parçası şekline dönüşmüştür. İş güvenliğini ve işçi sağlığını tehdit eden pek çok önemli etken vardır. Meslek hastalıkları ve iş kazaları bu etkenler arasında ilk sıralarda yer almaktadır.

1. İş Sağlığı ve Güvenliği

İş sağlığı ve güvenliği hem çalışanlar hem işletme hem de ülke ekonomisi açısından birçok alanda önemli etkiye sahiptir. Çalışanlar açısından değerlendirdiğimizde; işçilerin büyük çoğunluğunun ücret gelirinden başka bir geliri bulunmamaktadır. İş kazası veya meslek hastalığı geçiren işçilerin hem kendileri hem de bakmakla yükümlü oldukları aileleri bu gelirden mahrum olacak ve zaman içinde yoksullaşacaktır. Diğer bir büyük tehlike ise kaza ve hastalıkların ölüm ile sonuçlanmasıdır (Demirbilek, 2005: 18-19). İş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin olmaması işverene, işgücü saati zararları, teçhizat zararları ve makinelerin çalışmamlarından doğan zararlar, sağlık harcamalarının artması, mağdurlara ödenecek maddi-manevi tazminatlar, vasıflı iş gücünün işletmeden uzaklaşması gibi birçok zarar verecektir. Bunun yanı sıra işçinin işverene duyduğu güven kaybına bağlı olarak işçi devir oranı artacaktır; bu durumda verenin prestij kaybına ve mali kayıplara neden olacaktır (Demirbilek, 2005: 17). Çalışma ortamının güvenli olması, üretkenlik kapasitesini olumlu yönde etkileyecek ve işletme bazında verimlilik arttıkça makro düzeyde de verimlilik artmış, olacaktır. Mikro düzeyde elde edilen

Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazası ve Meslek Hastalıklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme

kazanç, öncelikle işçi refahını artıracak; işçi, refahı arttığı için işveren ve ekonomiye yarar sağlayacaktır. Böylelikle milli refahımızda artmış olacaktır. Aksi durumda elde edilen kazanç kaza ve hastalıklara, tazminatlara vs. aktarılacaktır. Bu durumda dikkatli kullanılması gereken kaynakların verimli kullanılmamasını ortaya çıkaracaktır (Şahin, 2001: 8). Dolayısıyla bu denli geniş etkiye sahip olan iş sağlığı ve güvenliği olgusunun boyutlarının üzerinde durulması önemli bir gerekliliktir.

1.1. İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı

WHO ve ILO ilkeleri doğrultusunda iş sağlığı ve güvenliği, işyerindeki işgörenlerin sözleşme türlerine bakılmaksızın tüm işgörenlerin fiziksel, ruhsal ve toplumsal sağlık, güvenlik ve refahlarının en yüksek düzeye çekilmesi ve meydana gelen seviyenin korunması, iş yeri şartlarının, çevresel etkilerin ve üretimin ortaya çıkardığı sağlığa aykırı sonuçların yok edilmesi, çalışanların ruhsal ve fiziksel bütünlüklerini bozacak risk faktörlerinin ortadan kaldırılması, işçilerin ruhsal ve fiziksel sağlıklarını koruyan iş ortamlarının meydana getirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Bingöl, 2003: 455).

İş güvenliği temel olarak işletmelerde yapılan iş ile ortaya çıkabilecek tehlikelerin en aza indirgenmesi ve sağlığa etki eden olumsuz durumların ortadan kaldırılması için gerekli çalışmaları yapan bir bilim dalıdır. Yapılan her işte tahmin edilebilen veya edilemeyen çok fazla tehlike ve risk söz konusudur. Bu durum işgörenleri, işverenleri, üretimi, makine ve teçhizatı, çevreyi tehdit eder. İş güvenliğinde bu tehlike ve riskleri en az seviyeye indirmek için gereklidir (Yaman, 2004: 18). Diğer yandan iş sağlığı ise, insan ile iş ilişkilerini ve çalışma ortamını sağlık açısından araştıran halk sağlığı dalıdır. Halk sağlığı, bütün çalışanların fiziksel, ruhsal ve sosyal iyilik hallerini en yüksek düzeye getirmeyi amaçlar ve bu amaç için çalışanların yeteneklerine uygun işe yerleştirilmelerini öngörür (Tanır, 2004: 10). Uluslararası Çalışma Örgütü ve Dünya Sağlık Örgütü Uzmanlar Komitesi'ne göre iş sağlığı "tüm mesleklerde çalışanların bedensel, ruhsal ve sosyal iyilik durumlarının en yüksek derecede sürdürme ve geliştirilmesini amaçlar" şeklinde ifade edilmiştir. İş sağlığı sistemlerinin başarılı olabilmesi için beş temel ilke tanımlanmıştır. Bunlar; koruma ve

korunma, adaptasyon, teşvik ve geliştirme, tedavi ve rehabilitasyon ile birinci basamak sağlık hizmetleridir (Rantanen, 2011: 3-15).

1.2. İş Sağlığı ve Güvenliği İle İlgili Yasal Düzenlemeler

İş sağlığı ve güvenliğine ile ilgili hem ulusal hem de uluslararası düzenlemeler söz konusudur. Ulusal düzenlemelere baktığımızda; Anayasamızın 17. maddesinin birinci fıkrasında; “Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.” demektedir ve 17. Maddenin üçüncü fıkrasında da insanın hayatıyla bağdaşmayacak muameleye tabi tutulamayacağı yönünde getirdiği düzenleme ile bireyin maddi ve manevi varlığını teminat altına almaktadır. Anayasamızın 50. maddesinde de çalışma şartları ve dinlenme hakkına ilişkin esaslar yer almaktadır. Anayasamızın 56. maddesi de sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması ile ilgili devletin ve vatandaşların görevlerini belirleyen düzenlemeleri içermektedir (Gençler, 2007: 19).

Kanunlar:

- 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (30 Haziran 2012)
- 4857 sayılı İş Kanunu (Beşinci Bölümü: İş Sağlığı ve Güvenliği)
- 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
- 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
- 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu

Öte yandan, iş sağlığı ve güvenliği alanında yükümlülükleri belirleyen tüzüklerin ve yönetmeliklerin etkisi de büyüktür. Tüzükler, ilgili kanunların daha da genişletilmesi için kullanılan bir araç olmuştur. İş sağlığı ve güvenliği konusunda, dönemin çalışma şartlarına göre, birçok tüzük ve yönetmelik uygulanmış ve bazıları da yürürlükten kaldırılmıştır.

Uluslararası Düzenlemelere baktığımızda ise, “Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleri (42, 102,155, 161, 187 sayılı sözleşmeler)”, “Avrupa Sosyal Şartı” ve “Avrupa Birliği Direktifleri” şeklinde sıralanabilmektedir. Son olarak, ülkemizde iş sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili mevzuatı belirleyen bir başka uluslararası mevzuat ise 1978’de yürürlüğe giren ve Dünya Sağlık Örgütü’ne üye olan tüm ülkelerce onaylanmış bulunan Alma Ata Bildirgesi’dir.

Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazası ve Meslek Hastalıklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme

2. İş Kazası ve Meslek Hastalığı

2.1. Kavramsal Çerçeve

Kaza tanımsal olarak “Bilinen yanlış davranış ve ihmaller veya nedenler zincirinin son halkası olup, daha önce alınacak önlemlerle kaçınılabilir ve korunulabilir bir olaydır” (Akdur, 1998: 169). İLO’nun tanımına göre iş kazaları: “işyerinde veya çalışma sırasında meydana gelen, ölüm, kişisel yaralanma veya hastalıkla sonuçlanabilen kazalardır” (İLO, 2018: 2). İş kazaları, çalışanları sağlığın yanında ekonomik yönden etkilemektedir. Avrupa Birliğinde iş kazalarının yıllık maliyetinin 20 milyar Euro olduğu hesaplanmaktadır (Bilir ve Yıldız, 2013: 364). Diğer yandan meslek hastalığına baktığımızda ILO’nun tanımına göre: “çalışma aktivitesinden kaynaklanan, risk faktörlerine maruz kalmanın sonucu olarak gelişen bir hastalıktır” (İLO, 2018: 2). Meslek hastalığı, “sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal engellilik halleridir” (5510 Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu). Dolayısıyla meslek hastalıkları, belirli bir meslek veya sanayi ile ilişkili hastalıklardır. Bunlar çalışma ortamındaki, kimyasal, fiziksel, biyolojik veya psikolojik tehlikelerden veya faktörlerden kaynaklanmaktadır. Tehlikeli maruz kalma ortadan kaldırılır veya işçiyi koruyan bir seviyeye düşürülür ise bu hastalıklar önlenir (Tsing ve Koh, 2001: 300-301). Meslek hastalığı önlenir bir hastalıktır. Ancak bunların çoğunluğu önlenememektedir (Agius ve Seaton, 2005: 1). Aslında gerekli önlemler alındığında meslek hastalığından korunma çoğu hastalığa göre daha kolaydır.

Genel olarak, meslek hastalıklarının maliyeti işçiler için iş kazalarından daha yüksektir. Çünkü meslek hastalıkları kronik olma eğilimindedir ve çoğu zaman kalıcı sakatlığa neden olurlar. Ağır veya ölümcül iş kazaları da masraflıdır ancak bir işyerinde yaralanma mesleki bir hastalığın ortalama maliyetinden çok daha azdır. Dolayısıyla meslek hastalıkları, işçiler için tıbbi masraflar, kazanç kaybı, azalan ömür, fiziksel veya psikolojik sıkıntı, gelecekteki kazanç kaybı ve finansal ve sosyal zorluklar açısından belirgin bir maliyet yükü oluşturmaktadır. İşverenler de

aynı zamanda kazanç kaybı, sakatlık ve ölüm, tıbbi masraflar, zaman kaybı, verimliliğin düşmesi çalışan moralinin azalması ve tazminatla karşı karşıya kalırlar (Tsing ve Koh, 2001: 300-301).

2.2. İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası

Türkiye’de ilk olarak 1945 yılında 4772 sayılı Yasa ile iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası uygulamaya konulmuştur. Bu sigorta dalları, sanayileşme ile birlikte gündeme gelen ve üretim ile ilişkilerin doğurduğu riskleri karşılamaya yönelik bir sosyal sigorta uygulamasıdır. Günümüzde ise 5510 sayılı kanun ile iş kazası ve meslek hastalıklarına ilişkin düzenlemeler yapılmaktadır.

İş Kazası ve meslek hastalığı sigortasının temel nedei, sigortalı çalışanın hernagi bir iş kazası veya meslek hastalığı ile karşılaştığı zaman, çalışana hukuksal ve sosyal bir güvence sağlamak, ekonomik yönden desteklemektir. Sigortanın ilk hedefi, çalışanda ortaya çıkan zararın etkilerini ortadan kaldırmak veya en az seviyeye indirgemektir. İkinci hedefi çalışanın tekrar işini yapabilecek seviyeye ulaşmasını sağlamaktır. İş kazası ve meslek hastalığı sigortasının üçüncü hedefi, sigortalı çalışanın uğramış olduğu ekonomik zararların ortadan kaldırılmasıdır (Tuncay ve Ekmekçi, 2005: 8). Ayrıca iş kazaları ve meslek hastalıkları işçinin çalışmamasına neden olduğundan ekonomi açısından olumsuz etkileri vardır. Dolayısıyla bu sigortanın önemli bir diğer amacı iş kazası ve meslek hastalığının ortaya çıkmasını önlemektir.

İş kazası sigortası hükümleri 5510 Sayılı Kanun’un 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bendi ile 5 inci maddesinin (a), (b), (c), (e) ve (g) fıkralarında sayılan sigortalılar için geçerlidir. İş kazasına tabi sigortalılar dışındaki diğer sigortalılar ile sigortalı sayılmayanlara iş kazası hükümleri uygulanması söz konusu değildir (SGK Genelge 2008/108).

Meslek hastalığı sigortası ise aynen iş kazası sigortasında olduğu gibi 5510 Sayılı Kanun’un 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bendi ile 5 inci maddesinin (a), (b), (c), (e) ve (g) fıkralarında sayılan sigortalılara uygulanmaktadır. Kanununun 14. maddesinde meslek hastalığı, “...sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli

Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazası ve Meslek Hastalıklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme

hastalık, bedensel veya ruhsal özürlülük halleridir” biçiminde tanımlanmıştır.

3. İş Kazası ve Meslek Hastalıklarının Demografik Faktörler İle İlişkisi

Türkiye'nin en önemli sosyoekonomik sorunlarından biri iş kazaları ve bu kazaların ortaya çıkardığı olumsuzluklardan meydana gelmektedir. Sanayileşme süreci ile birlikte çalışanların iş ortamında karşılaştıkları riskler fazlalaşmıştır. Çalışanların eğitim seviyelerinin yetersizliği, iş sağlığı ve güvenliği alanında yetişmiş uzman personelin azlığı, mevzuatın iş sağlığı ve güvenliği açısından küçük işletmeleri dışsallaştırması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin kural ve zorunluluklara riayet etmemeleri, iş müfettişi ve denetimlerin yetersizliği gibi nedenler iş kazalarının azalmasını engellemek bir yana artmasına bile sebep olabilmektedir. Keza son yılların iş kazaları verileri incelendiğinde iş kazası sayısı ve kaza sonucu ölümlerin bir artış eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir. Taşeronlaşma; iş kazalarını artıran en belirleyici etmenlerden bir tanesidir. İşverenin iş mevzuatına aykırı olarak asıl işin bir bölümünü maliyetleri düşürmek adına başka bir işverene devri sonucunda alt işverenin gerekli iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini almaması özellikle tersanelerde ve maden ocaklarında meydana gelen iş kazalarında ciddi bir artış meydana gelmesine neden olmaktadır (Karadeniz, 2012: 43). Türkiye’de iş kazalarına yönelik veriler SGK tarafından tutulmaktadır. Türkiye’de 2016 yılı itibarıyla 15.355.158 milyon, 5510 sayılı mevzuatın 4/a maddesi kapsamında çalışan aktif sigortalı bulunmaktadır. Bu çalışanlar, 1.749.240 milyon işyerinde istihdam edilmektedir. 6331 sayılı mevzuat tüm çalışanları koruma altına almak amacıyla oluşturulmuş bir mevzuattır. Bu noktada Türkiye’deki 21.131.838 milyon aktif sigortalı iş sağlığı ve güvenliği mevzuatının şemsiyesi altında çalışmaktadırlar.

Öte yandan kişilerin demografik özellikleri de iş kazaları ve meslek hastalıklarını etkileyen unsurlardır. Yapılan araştırmalar söz konusu değişkenler arasında önemli ilişkini varlığını ortaya koymaktadır.

Veriler incelendiğinde yaş faktörü ile iş kazaları ve meslek hastalıkları arasında önemli bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Genellikle genç işçilerin yaşlı işçilere göre daha fazla iş kazasına uğramaktadır. Bunun nedeni yaşlı işçilerin çalıştıkları işte tecrübe kazanmış olmalarıdır. Diğer yandan, yaşlı işçilerin zamana karşı yapılan çalışmalarda, hızlı el becerisi gerektiren işlerde gençlere göre geçirdikleri iş kazası sayısı daha fazladır. Ayrıca yaşlanmaya bağlı olarak çalışanların gözlerinin zayıflaması, kulaklarının iyi işitmemesi ve çalışmaya uyum sağlayamamaları da daha çok kazaya maruz kalmalarına yol açabilmektedir. Ayrıca yaşı genç olan çalışanların iş sağlığı ve güvenliği eğitimi ve kurallarını daha kolay benimsemesi ve yaşı ilerlemiş çalışanların güvensiz davranışlarını değiştirmede problem yaşamaları konunun bir diğer boyutudur. Çünkü yetişkin ve eğitim düzeyi düşük bireylerin davranış değişikliği daha zordur.

Tablo-1. İş Kazalarının Sigortalıların Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı 2013-2016*

İş Kazaları**						
Yaş Grupları	Yıllar					
	2013			2016		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
14-24	37106	5937	43043	53340	12836	66176
25-34	70258	7617	77891	87428	13469	100897
35-44	44060	5599	49661	65728	13493	79221
45-54	16732	1471	18203	28905	4713	33618
55-64	2366	115	2481	5376	419	5795
65+	120	6	126	338	23	361
Toplam	170.644	20.745	191.389	241.115	44.953	286.068

Kaynak: İş kazası ve meslek hastalıkları ile ilgili SGK istatistikleri 2013-2016

* 5510 Sayılı Kanun'un 4-1/a Maddesi Kapsamındaki Sigortalılar

** İş kazası vaka sayıları: 2012 ve öncesi yıllarda iş kazası geçiren sigortalı sayılarına ait istatistikler verilirken ödemesi yapıp kapatılan iş kazası vaka sayıları esas alınmaktaydı. 2013 yılından itibaren iş kazası bildirim formunun elektronik ortamda alınmaya başlanması ile iş kazası geçiren tüm sigortalı sayılarına ait veriler Avrupa Birliği standartları da (ESAW) dikkate alınarak verilmeye başlanılmıştır. ESAW metodolojisine göre iş kazası sonrası işe başlama kazadan sonraki 5. günde meydana gelmiş ise bu iş kazası istatistiklere yansıtılmaktadır.

Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazası ve Meslek Hastalıklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme

Tablo 1 incelendiğinde 25-34 yaş grubunda daha çok iş kazalarının meydana geldiği sonucu ortaya çıkmaktadır. 25-34 yaş arası çalışan sayısının fazla olması bu yaş kategorisinde iş kazasının daha sık görülmesinin bir nedeni olsada tek faktör bu değildir. Ayrıca en az iş kazası 65+ yaş grubunda görülmektedir. Öte yandan bazı araştırmalarda, genç erkek çalışanların yaşlı erkek çalışanlara göre kaza ile karşılaşma ve yaralanma riskinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Rıngdahl, 1993: 22-23). 25-34 yaş arası çalışanların kendilerine olan güven duyguları en yüksek düzeyde olması dikkatsizlik ve diğer faktörler ile iş kazası oranını artırmaktadır.

Birçok araştırmada; iş kazası ile karşılaşma oranının genç işçilerde daha yüksek olduğu, özellikle 20- 35 yaş arası kişilerde iş kazası karşılaşma düzeyinin en yüksek seviyeye ulaştığı, ilerleyen yaşlarda ise azalma eğilimi gösterdiği sonucu ortaya çıkmaktadır (Camkurt, 2013: 78-79).

Diğer bir değişken olan cinsiyet değişkenine göre iş kazası ve meslek hastalıklarına baktığımızda; yıllar itibariyle erkek ve kadın sigortalıların sayıları artmakta iken, kazaya uğrayan kadın ve erkek sigortalıların aynı hızda artmadığı görülmektedir. Erkek sigortalıların sayıları artarken kazaya uğrama oranları, kadın sigortalılara göre oransal olarak azalmaktadır.

Tablo-2. Meslek hastalıklarının Sigortalıların Yaş ve cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı 2013-2016

Yaş Grupları	Meslek Hastalıkları					
	Yıllar					
	2013			2016		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
15-24	6	0	6	7	1	8
25-34	16	3	19	90	8	98
35-44	78	2	80	199	12	211
45-54	25	3	28	84	4	88
55-64	3	0	3	17	0	17
Sigortalılığı Sona Erdikten Sonra Meslek Hastalığı Teşhisi Konulan Sigortalı Sayısı	215	0	215	171	4	175
Toplam	343	8	351	568	29	597

Kaynak: İş kazası ve meslek hastalıkları ile ilgili SGK istatistikleri 2013-2016

Tablo 2 incelendiğinde meslek hastalıkları en çok 35-44 yaş aralığında görülmektedir. İş kazalarının en sık yaşandığı 25-34 yaş grubundan daha ileri yaş grubunda olmasının en önemli nedeni daha öncede değindiğimiz gibi iş kazasının ani bir eylem sonucu gerçekleşmesi, meslek hastalığının ise zamanla oluşmasından kaynaklanmaktadır.

Öte yandan çalışma süreleri açısından değerlendirdiğimizde; literatürde iş kazalarının nedenlerine yönelik yapılan çalışmalar, iş deneyimi ile iş kazası arasındaki ilişki hakkında farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Yapılan araştırmaların büyük bir kısmı tecrübesiz işçiler arasında iş kazası sıklığının deneyimlilere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Aşağıdaki veriler incelendiğinde aynı sonuca ulaşmak mümkündür. Çalışma süresi arttıkça iş kazası geçirenlerin ve iş kazası sonucu ölenlerin sayısı azalmaktadır.

Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazası ve Meslek Hastalıklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme

Tablo-3. İş Kazası Geçirenler ile İş Kazası Sonucu Ölenlerin Son İşveren Nezdindeki Çalışma Süresi 2013-2016

Yıllar	2013		2016	
	İş Kazası Geçiren Sigortalı Sayıları	İş Kazası Sonucu Ölen	İş Kazası Geçiren Sigortalı Sayıları	İş Kazası Sonucu Ölen
1 Gün	1.130	18	1.415	20
2-7 Gün	5.388	86	7.872	78
8-30 Gün	17.255	177	25.609	165
1 Aydan fazla - 3 Ay (Dahil)	28.753	226	42.630	266
3 Aydan fazla - 1Yıl (Dahil)	51.890	369	79.255	376
1 Yıldan fazla- 2 Yıl (Dahil)	27.297	142	45.818	164
2 Yıldan fazla- 5 Yıl (Dahil)	31.548	127	47.721	134
5 Yıldan fazla- 10 Yıl (Dahil)	16.382	59	21.215	70
10+ Yıl	7.812	40	10.014	40
Bilinmeyen	3.934	116	4.519	92
TOPLAM	191.389	1.360	286.068	1.405

Kaynak: İş Kazası ve Meslek Hastalıkları İle İlgili SGK İstatistikleri 2013-2016

2016 yılında 1369 erkek ve 36 kadın çalışan iş kazaları sebebiyle hayatını kaybetmiştir. Türkiye’de en çok iş kazasına maruz kalınan yaş aralığı 22-29 yaş arasındır. Kadın ve erkeklerde en çok kazanın görüldüğü yaş ise 23 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında ekonomik faaliyet sınıflandırmasına göre en çok iş kazasının meydana geldiği dört faaliyet alanı ise: 239 ölüm ile bina inşaatı, 179 ölüm ile kara taşımacılığı ve boru

hattı taşımacılığı, 130 ölüm ile bina dışı yapıların inşaatı, 127 ölüm ile özel inşaat faaliyetleridir.

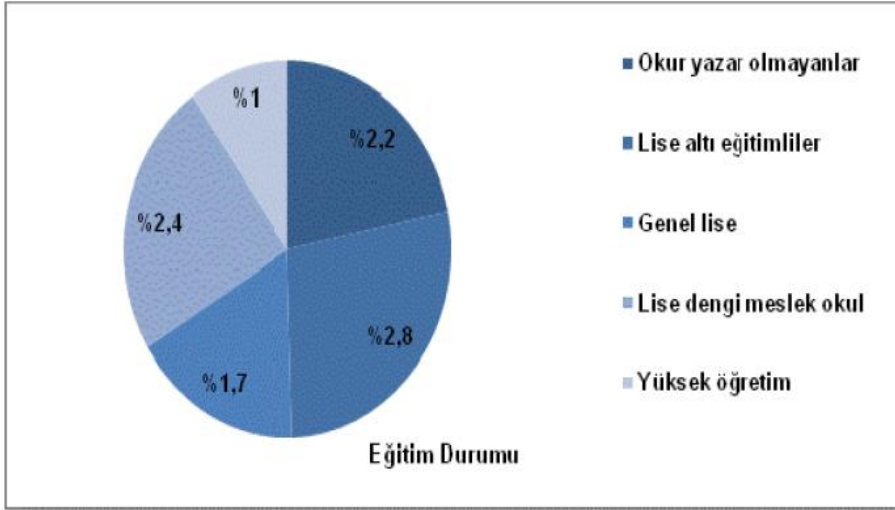
Tablo 3'teki verilerden de görüldüğü üzere tecrübesiz işçiler arasında iş kazası sıklığının deneyimlilere göre daha yüksektir. Bu sonuç literatürü destekler niteliktedir (Güney, 1990:81). Diğer bir yaklaşımla iş tecrübesi arttıkça iş kazası ile karşılaşma olasılığı azalmaktadır. Bu durumda işe yeni girmiş tecrübesiz çalışanlarda kaza oranı daha yüksek olmaktadır (Gerek, 1998: 26).

SGK istatistiklerine göre iş kazalarını meslek grupları açısından değerlendirdiğimizde ise, 2013 yılında en fazla iş kazası nitelik gerektirmeyen mesleklerde (temizlikçiler, madencilik, imalat, inşaat ve ulaştırma sektörlerinde nitelik gerektirmeyen işlerde) 101.483 iş kazası varken bunların 697'si ölümlle sonuçlanmıştır. En az iş kazası, 265 iş kazası ile silahlı kuvvetlerle ilgili mesleklerde gerçekleşmiş ve hiçbiri ölümlle sonuçlanmamıştır. 2016 yılında ise yine En fazla iş kazası nitelik gerektirmeyen mesleklerde (temizlikçiler, madencilik, imalat, inşaat ve ulaştırma sektörlerinde nitelik gerektirmeyen işlerde) 152.081, en az ise 215 ile yine silahlı kuvvetlerle ilgili mesleklerde yaşanmıştır.

Çalışanların medeni halleride iş kazası ve meslek hastalıklarını etkileyen diğer bir faktördür. Evli ve çocuk sahibi olmanın kişilere sorumluluk yüklediği ve bu sorumluluk duygusunun bir yansıması olarak da çalışma hayatında daha dikkatli ve sorumlu davrandıkları, riskli davranışlardan kaçındıkları görülmektedir. Bu durum evli çalışanların iş kazası ile karşılaşma olasılığını azaltmaktadır.

Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazası ve Meslek Hastalıklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme

Grafik-1. Eğitim Durumlarına Göre İş Kazası Geçirenlerin Oranı, 2013

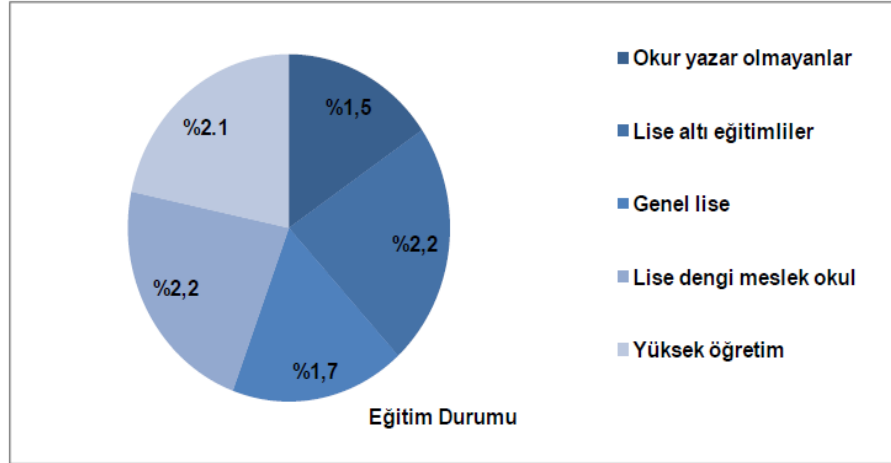

Kaynak: TÜİK İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçları, 2013

Temel eğitim ve mesleki eğitimin iş kazaları ve meslek hastalıkları üzerinde etkili olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Eğitim işi kazası ve meslek hastalığı ile mücadelede önemli bir etkidir. İş kazalarının büyük çoğunun insan odaklı olarak meydana gelmesi ve meslek hastalıklarının çoğunun insan hatası sonucu bireyde ortaya çıkması eğitimin önemini artırmaktadır. Çalışanların eğitim düzeyi arttıkça iş kazası ile karşılaşma olasılığı azalmaktadır. Bunun iki temel sebebi vardır. İlk olarak eğitim seviyesi yüksek çalışanların emek piyasalarında elde edecekleri statü ve pozisyon iş kazası olasılığına bir etkenken diğeri ise eğitilmiş çalışanların daha bilinçli olmasıdır.

Grafik 1'deki veriler incelendiğinde, okur yazar olmayan ve lise altı eğitimlilerin daha çok kaza geçirme oranına sahip olmasının sebebi iş sağlığı ve güvenliği konularında bilinç, tecrübe ve işle ilgili mesleki eğitim eksikliğidir.

Grafik-2. Eğitim Durumlarına Göre İşe Bağlı Sağlık Problemleri, 2013

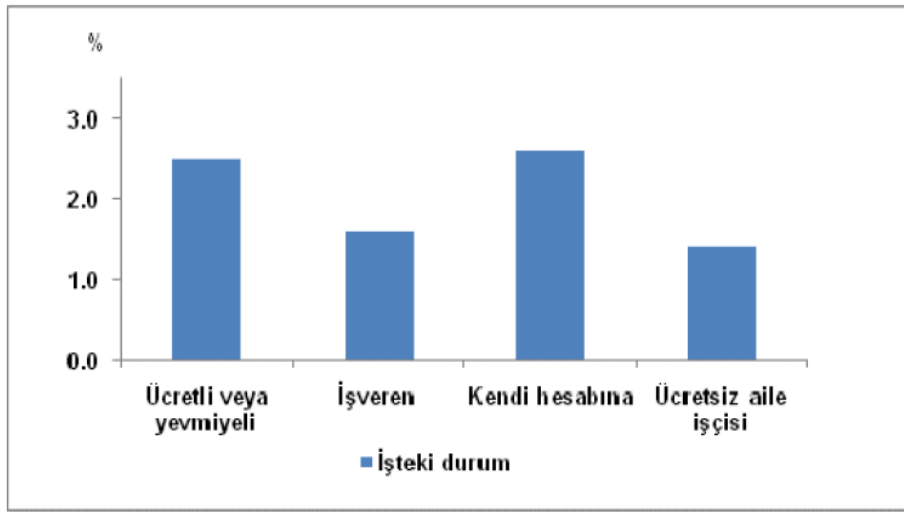
Kaynak: TÜİK İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçları, 2013

Grafik 2'de istihdam edilenler ya da geçmişte çalışmış olanlardan hem lise altı eğitimliler hem de lise dengi meslek okulu bitirenlerde, son 12 ay içinde işe bağlı sağlık sorununa maruz kalma oranı %2,2 olarak gerçekleşmiştir. Yükseköğretim mezunlarında ise bu oran %2,1 olarak görülmektedir.

Grafik-3. İşteki Duruma Göre İş Kazası Geçirenlerin Oranı, 2013

.....

Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazası ve Meslek Hastalıklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme

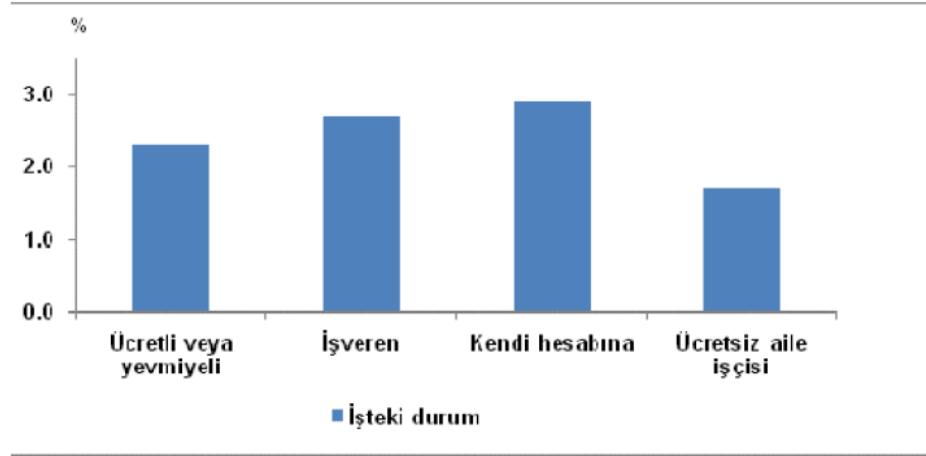

Kaynak: TÜİK İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçları, 2013

İşteki duruma göre, iş kazası geçirenlerde en yüksek oran %2,6 ile kendi hesabına çalışanlarda gerçekleşirken bunu %2,5 ile ücretli veya yevmiyeli çalışanlar, %1,6 ile işveren olarak çalışanların izlediği görülmüştür. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlarda iş kazası geçirme oranı ise %1,4 olarak TÜİK tarafından hesaplanmıştır.

Grafik-4. İşteki durumuna göre işe bağlı sağlık sorunu yaşayanların oranı,2013

Kaynak: TÜİK İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçları, 2013

İşteki durumu kendi hesabına olanların işe bağlı sağlık sorununa maruz kalma oranı %2,9 ile diğer gruplara göre yüksek olmuştur. Bunu %2,7 ile işveren olarak çalışanlar, %2,3 ile ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanlar izledi. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlarda işe bağlı sağlık sorununa maruz kalanların oranı ise %1,7 olarak tahmin edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

İşyerinde kişilerin sağlığı ve güvenliği tüm toplumlar ve tüm ülkeler için kritik bir husustur. İş sağlığı ve güvenliğinin temel amacı çalışanlara güvenli bir çalışma ortamı yaratmaktır. Bu sadece çalışan bireyin kendisini ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmış, verimli üretimi sağlamak, toplumsal refahı ve huzuru temin etmek için dikkat edilmesi gereken bir konu olmuştur. İş sağlığı ve güvenliğinin bir boyutu olan toplumların yaşantısını her yönüyle etkileyen ve çalışma hayatını olumsuz bir şekilde dönüştüren iş kazaları ve meslek hastalıklarıdır. Toplumlar iş kazası ve meslek hastalıklarını en az seviyeye indirmek için çaba göstermeye başlamıştır. İş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu ortaya çıkan maliyet hem çalışanı hem işvereni hem de ekonomi üzerinden toplumun genelini etkilemekte ve zarar vermektedir. Türkiye’de iş kazası ve meslek hastalıklarının meydana

Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazası ve Meslek Hastalıklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme

gelmesinden önemli derecede etkilenen bir ülkedir. Konuya ilişkin veriler incelendiğinde, Türkiye’de her yıl iş kazası ve meslek hastalığı nedeni ile birçok çalışan zarar görmekte ve bu durum ülke ekonomisine olumsuz yansımaktır. Dolayısıyla iş kazası ve meslek hastalıklarının önüne geçebilmek için gerekli tedbirlerin alınması önem arz etmektedir.

İş kazası ve meslek hastalığı ile ilgili veriler incelendiğinde, çalışanların yaş, cinsiyet, eğitim durumları gibi birçok demografik özelliği iş kazası ve meslek hastalığı geçirmelerinde önemli bir etken olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla bu özellikler dikkate alınarak gerekli iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınmalıdır. Bilhassa iş kazası ve meslek hastalıklarının yoğunlaştığı kadınlar, 25-34 yaş grubu, lise altı eğitime sahip olanlara yönelik eğitim, denetim gibi konularda yeni düzenlemelere gidilmelidir. Bu çerçevede iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin, çalışana güvenli ve sağlıklı, tehlikenin kaynağı olan risklerden arındırılmış bir işyeri ortamının sunulmasında ana etmen iş sağlığı ve güvenliği kültürüdür. Bu sadece işveren ve çalışana benimsetilmesi gereken bir kavram değildir. Eğitim sistemi ile küçük yaşlardan itibaren çeşitli yollar aracılığıyla bireylere aktarılması gereken bir olgudur. Böylece iş kazaları ve meslek hastalıklarının önüne geçilebilecektir. Öte yandan, iş kazalarının azaltılmasında önemli bir diğer etken ise denetimlerdir. İşçiler iş sağlığı ve güvenliği konusunda, tanımlanmış riskler ve tehlikeler ile ilgili bilgilendirilmelidir. İş sağlığı ve güvenliğinin tam olarak ortaya çıkmasında en önemli faktör toplumun genelinde gelişmiş ülkelerde olduğu gibi erken yaşlarda iş sağlığı ve güvenliği kültürü oluşumak ve bu konuda bireylere farkındalık kazandırmaktır.

KAYNAKÇA

Agius, Raymond M., Anthony Seaton: The Occupational History, Practical Occupational Medicine second Edition. Oxford University press inc edward Arnold (Publishers) Ltd, 2005.

Akdur, Recep vd.: Halk Sağlığı, AÜ TF Antıp AŞ Yayınları, Ankara, 1998.

.....

Bilir, Azmi ve Ali Naci Yıldız: İş Sağlığı ve Güvenliği, Genişletilmiş 2. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2013.

Bingöl, Dursun: İnsan kaynakları yönetimi, 5. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2003.

Camkurt, Mehmet Zülfi: “Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazalarının Meydana Gelmesi Üzerindeki Etkisi”, TÜHİS İş Hukuku Ve İktisat Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 6, 2013.

Demirbilek, Tunç: İş Güvenliği Kültürü, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Gençler, Ayhan: “İş Sağlığı ve Güvenliği Alanında Mevzuatımızda Bulunan Düzenlemelerden Doğan Yükümlülükler”, İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi, Temmuz-Ağustos-Eylül 2007.

Güney, Salih: “İş Kazalarının Yapısal Analizi ve Kaza Yapan İş görenlerin Kişilik Profilleri ile İlgili Bir Araştırma”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990.

ILO: Statistics of occupational injuries, (Çevrimiçi) http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/tat/documents/meetingdocument/wcms_088373.pdf, Erişim tarihi: 05.05.2018.

Karadeniz, Oğuz: “Dünya’da ve Türkiye’de İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ve Sosyal Koruma Yetersizliği”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2012, ss. 15-75.

Rantanen, Jorma: The principles Of Occupational health, Global Occupational Health, Guidotti Tl Ed, Oxford University press, New York, 2011.

Ringdahl, Lars Harms: Safety Analysis: Principles And Practice In Occupational Safety, Elsevier Science Publishers Ltd., London, 1993.

Resmi Gazete: Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği. RG. 11.10.2008/Sayı: 27021.

Resmi Gazete: 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, Kanun No: 5510, RG. 16.06.2006/ Sayı: 26200.

.....

Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazası ve Meslek Hastalıklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme

SGK: İş Kazası ve Meslek Hastalıkları İle İlgili SGK İstatistikleri 2013.

SGK: İş Kazası ve Meslek Hastalıkları İle İlgili SGK İstatistikleri 2016.

Şahin, Fikri: “İş Sağlığı ve İş Güvenliği”, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Dergisi, Sayı: 1, Mayıs-Haziran 2001.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, 23/12/2008, Genelge 2008-108.

Tanır, Ferdi: “İş Sağlığı ve İş Güvenliği”, İş Sağlığı Ve İş Güvenliği (İSG) Dergisi, Ocak-şubat, Sayı: 17, 2004.

Tsing, Gregory Chan ve David Koh: Occupational Diseases, Global Occupational Health, Guidotti T1 Ed. Oxford University Press, New York, 2011.

Tuncay, Can ve Ömer Ekmekçi: Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, İstanbul, 2005.

TÜİK: TÜİK İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçları, 2013.

Yaman, Mahmut: İş Sağlığı ve İş Güvenliği mi? O da ne? İSGİAD Yayınları, 1. Basım, Ankara, 2004

.....